

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 15 augusti 1919 kl. 3 e. m.

Första särskilda utskottets utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införselmonopol å viss spannmål m. m.

Närvarande: herrar greve Hamilton, C. E. Svensson, Johan Nilsson i Skottlandshus, Holmquist, greve Wachtmeister, Ingeström, Barthelson, Ivar Pettersson, Örne, Rosén, Wohlin, Källman, Nilsson i Bonarp, Nilsson i Tånga, Olsson i Kullenbergstorp, Bårg, Röing, Lithander, von Sneidern, Hage, Magnusson i Skövde, Wigforss, Norling och Johansson i Uppmälby.

Genom en den 2 augusti 1919 dagtecknad proposition, nr 1, vilken hänvisats till första särskilda utskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att för tiden till och med den 31 augusti 1920 rätt att till riket införa vete och råg samt mjöl och gryn därav icke skall tillkomma annan än staten eller den eller dem, åt vilken eller vilka staten överlåter sådan rätt, med undantag dock för sådan införsel, som är att hänföra till gränstrafik;

dels besluta, att för tiden till och med den 31 augusti 1920 rätt att inom riket till förbrukare direkt eller genom återförsäljare försälja vetemjöl icke skall tillkomma annan än staten eller den eller dem, åt vilken eller vilka staten överlåter sådan rätt;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter,
Bihang till urtima riksdagens protokoll 1919. 11 saml. 1 avd. 1 häft. (Nr 1.) 1

som må erfordras för upprätthållandet av nu angivna ensamrätt till viss införsel och försäljning;

dels ock godkänna det vid statsrådsprotokollet såsom bilaga nr 1 fogade kontrakt mellan svenska staten och Sveriges kvarnintressenter, förening u. p. a.

*Departements-
chefen.*

Till det vid den föreliggande propositionen fogade statsrådsprotokollet har chefen för jordbruksdepartementet till en början erinrat därom, att staten dels med stöd av förfoganderättslagen för egen räkning monopoliserat hela handeln med och importen av spannmål dels ock jämlikt beslut av 1918 års riksdag enligt kungörelse den 21 maj 1918 förbundit sig, bland annat, att inköpa från odlare inom landet de hos dem under åren 1918 och 1919 skördade partier vete och råg, vilka till staten hembjödes före den 1 juni 1920, till ett pris för 100 kilogram fullt marknadsgill vara av minst 39 kronor för vete och minst 38 kronor för råg, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet gäve ett pris 2 kronor högre eller således minst 41 kronor för vete och 40 kronor för råg. Departementschefen har vidare meddelat, att, då en återgång till normala förhållanden beträffande handeln med och importen av spannmål syntes böra ske efter en på förhand noga genomtänkt plan, departementschefen den 11 februari 1919 begärt och erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning och avgiva förslag angående, bland annat, avvecklingen av den statliga spannmålsregleringen och därmed sammanhängande förhållanden. Departementschefen hade därvid anfört, bland annat, följande: Ett omedelbart frigivande av handeln och importen skulle, då med stor sannolikhet kunde förutses, att import inom en nära framtid kunde ske till betydligt lägre pris än de för inhemsk spannmål garanterade, åsamka staten mycket avsevärda förluster. Vidare framstode alltjämt landets självförsörjning i största möjliga utsträckning som ett viktigt önskemål, och måste hänsyn tagas till jordbrukets ställning och följderna för dettas vidkommande av en oförmedlad och hastig övergång till ett tillstånd, där den fria konkurrensen och världsmarknadens priser bleve ensamt bestämmande.

Sedan sakkunniga personer tillkallats, hade desamma den 30 april

1919 avgivit betänkande angående avvecklingen av den statliga spannmålsregleringen.

I nämnda betänkande, vilket finnes bifogat propositionen, hava de sakkunniga vid behandlingen av frågan om de åtgärder, som påkallades av minimiprisens fortsatta giltighet beträffande 1919 års skörd, kommit till bland annat den slutsatsen, att, sedan konsumtionsregleringen för bröd och mjöl upphävts, statens ensamrätt till import av utländsk spannmål fortfarande måste upprätthållas. I fråga om den medverkan från statens sida vid spannmålsregleringens genomförande för nästa skördeår, som statens ensamrätt till import ävensom statens åtagna förpliktelse till inlösen av den svenska brödsäden givetvis förutsatte, hava de sakkunniga anmärkt, att statens medverkan kunde anordnas på två väsentligen olika sätt, antingen genom fortsatt upprätthållande i lämplig form av den nu tillämpade statsdriften eller genom uppgiftens överlämnande åt den enskilda förvärvsverksamheten under statens kontroll. Dessa bägge utvägar skärskådas närmare i betänkandet. Vidkommande den senare utvägen hade de sakkunniga fört förhandlingar med dels Kvarnföreningen, vilken representerar i huvudsak de stora och medelstora kvarnarna i riket, dels ock Föreningen Sveriges spannmålsintressenter, vilken utgör en sammanslutning för tillvaratagande av spannmålshandlarnas och de mindre handelskvarnarnas intressen. De sakkunnigas betänkande innehåller ett förslag till kontrakt mellan staten och en ifrågasatt organisation, benämnd Föreningen Sveriges kvarnintressenter u. p. a., i vilken förening varje kvarnföretag, som så önskade och kunde ställa vederbörliga garantier, borde äga rätt att inom viss tid inträda. Kontraktsförslaget innefattade i sina grunddrag följande. Föreningen skulle dels inlösa de i statens ägo vid innevarande konsumtionsårs slut befintliga lager av vete och råg, dels ock övertaga den jämlikt ovannämnda förordning den 21 maj 1918 staten åliggande skyldigheten till inköp av vete och råg. Å andra sidan skulle staten tillförsäkra föreningen, att med vissa undantag icke någon annan skulle under kontraktstiden äga laglig rätt att vare sig till riket införa vete och råg eller mjöl därav eller inom riket till förbrukare direkt eller genom återförsäljare sälja vetemjöl.

En lösning av ifrågavarande spörsmål i enlighet med berörda kontraktsförslag skulle enligt de sakkunnigas mening för det allmänna medföra i främsta rummet den fördelen, att statsverket befriades dels från större delen av den avsevärda förlustrisk, som minimiprisgarantien

*De sakkunnigas
betänkande.*

innebure, dels ock från hela den under nuvarande förhållanden betungande bördan av brödsädsimportens och den inrikes spannmålsupphandlingens finansiering.

Emellertid hade vid förda förhandlingar mellan de sakkunniga och representanter för den ifrågasatta föreningen enighet icke uppnåtts rörande alla punkter i förenämnda kontraktsförslag, vilket vore avfattat i den form, som de sakkunniga i huvudsak förordade, därest nu ifrågasatt varande alternativ för frågans lösning valdes. Sedan de sakkunniga härefter redogjort för de skiljaktigheter, vid vilka de berörda förhandlingarna strandat, hava de såsom sin mening uttalat, att därest med föreningen sådan överenskommelse kunde träffas, enligt vilken vederbörlig hänsyn toges till vad de sakkunniga föreslagit, det ifrågasatta avtalet innebure sådana fördelar för det allmänna, att det borde komma till stånd. Skulle dylik överenskommelse icke kunna åvägabringas, ansåge de sakkunniga den föreliggande uppgiften böra lösas genom fortsatt statsdrift.

*Departements-
chefen.*

Efter att hava redogjort för de sakkunnigas betänkande har chefen för jordbruksdepartementet återgivit utlåtanden, som i anledning av detsamma avgivits av, så vitt nu är i fråga, folkhushållningskommissionen och lantbruksstyrelsen. Departementschefen har vidare förklarat sin anslutning till de sakkunnigas mening, att fördelarna med statskontrollerad enskild drift i ifrågasatt fall vore av så stor betydelse, att detta system borde i främsta rummet komma i betraktande samt genomföras, därest det kunde anordnas på ett tillfredsställande sätt. Med anledning härav hade departementschefen fört fortsatta förhandlingar med representanter för kvarnarna. Resultatet av dessa föreligger i det »kontrakt mellan svenska staten och Sveriges kvarnintressenter, förening u. p. a.», vilket finnes såsom bilaga 1 fogat vid förevarande proposition. Kontraktet är undertecknat dels, enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande, av statsrådet Alfred Petersson dels av den ifrågasatt föreningen. Kontraktet gäller enligt § 16 från och med den 1 september 1919 till och med den 31 augusti 1920. Enligt § 17 i kontraktet är detsamma bindande för kontrahenterna under förutsättning av riksdagens godkännande senast den 23 augusti 1919.

Efter att hava redogjort för resultatet av förhandlingarna ävensom berört de omständigheter i övrigt, som borde tagas i betraktande vid avgörandet av frågan om fortsatt statsdrift eller enskild drift, har

departementschefen funnit såsom slutresultat av utredningen framgå, att ett system med enskild, statskontrollerad drift i enlighet med det med propositionen framlagda kontraktet innebure sådana fördelar, att det borde bringas i verkställighet. Också hade Kungl. Maj:t redan för sin del gillat denna uppfattning, då Kungl. Maj:t den 16 juli 1919 bemyndigat departementschefen att underteckna kontraktet.

Utskottet tillåter sig att beträffande utredningen i föreliggande ämne, i den mån densamma icke här ovan berörts, hänvisa till vid propositionen fogade statsrådsprotokoll och betänkande.

Vid behandlingen av den föreliggande propositionen inom utskottet hava från olika synpunkter skilda uppfattningar gjort sig gällande i fråga om spannmålsregleringens närmaste avveckling. Utskottet har emellertid i det läge, vari denna fråga nu befinner sig, ansett sig böra förorda bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet får följaktligen hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 1,

dels besluta, att för tiden till och med den 31 augusti 1920 rätt att till riket införa vete och råg samt mjöl och gryn därav icke skall tillkomma annan än staten eller den eller dem, åt vilken eller vilka staten överlåter sådan rätt, med undantag dock för sådan införsel, som är att hänföra till gränstrafik;

dels besluta, att för tiden till och med den 31 augusti 1920 rätt att inom riket till förbrukare direkt eller genom återförsäljare försälja vetemjöl icke skall tillkomma annan än staten eller den eller dem, åt vilken eller vilka staten överlåter sådan rätt;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som må erfordras för upprätthållandet av nu angivna ensamrätt till viss införsel och försäljning;

dels ock godkänna det kontrakt mellan svenska staten och Sveriges kvarnintressenter, förening u. p. a.,

som finnes såsom bilaga 1 fogat vid det i propositionen åberopade statsrådsprotokollet.

Stockholm den 15 augusti 1919.

På första särskilda utskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Reservationer:

av herr *Hage*; samt

av herrar *Wohlin*, *Ivar Pettersson* och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka anför:

»Den av utskottet formulerade motiveringen giver icke uttryck åt de betänkligheter, som från de svenska jordbrukarnas sida liksom även ur allmän samhällelig synpunkt måste göra sig gällande mot det tillstyrkta kvarnmonopolet.

Redan under tiden före kriget visade sig kvarnarna flerstädes inom landet besitta en övermakt i förhållande till de oorganiserade jordbrukarna, som kom till synes ej minst vid prissättningen å den inhemska spannmålen. Nu legaliseras och monopoliseras för det närmaste året en kvarntrust av utomordentlig styrka, som under denna tid, trots i kvarnkontraktet intagna kontrollbestämmelser, får en osedvanlig maktställning inom det ekonomiska samhällslivet och som med skäl kan befaras komma att i en eller annan form fortbestå även efter tiden för kvarnkontraktets utgång. Vi hysa visserligen övertygelsen att ett statsmonopol hade varit ett ännu värre ont både för jordbrukare och konsumenter och vi förstå även att om spannmålshandeln under tiden för minimiprisens giltighet skall överlätas åt enskilda, en sammanslutning av dessa måste bildas, med vilken staten har att träffa uppgörelse och göra erforderliga avräkningar. Det synes oss emellertid som om det hade bort allvarigare undersökas, huruvida icke även fria handelsfirmor samt framförallt inköps-

föreningar mellan jordbrukare, oavsett om dessa sistnämnda äro kvarn-ägare eller icke, hade kunnat beredas rätt att ingå som medlemmar av ifrågavarande sammanslutning. Med en sådan anordning skulle större garantier hava vunnits för att köpmannaskickligheten inom landet kunnat tillfullo utnyttjas vid importen, jordbrukaresammanslutningarnas handelsverksamhet hade främjats och faran av en rent storindustriell trustbildning hade minskats.

Utskottets behandling av Kungl. Maj:ts förslag till kvarnkontrakt har dessutom varit anmärkningsvärt summarisk. Ehuru flera erinringar under utskottsbehandlingen blivit gjorda mot oklarheten i vissa paragrafer av kontraktsförslaget och jämväl önskemål om förbättringar i kontraktet framställt, har från utskottets sida icke ens något försök gjorts till att efterhöra och undersöka, om önskemålen hade kunnat med kvarnintressentföreningens medgivande beaktas. Ännu mindre har utskottet vågat föreslå några sådana förbättringar. För att nämna ett exempel i en mindre detalj har ett förslag från en av undertecknade om att statens representant i kvarnintressentföreningens styrelse jämväl skulle vara ordförande i styrelsen av utskottet avslagits.

Det förefaller oss som om riksdagsbehandlingen av ifrågavarande ärende inbjöde till vissa reflexioner angående statsmakternas möjligheter att gentemot kraftigt hävdade industriella intressen göra sina önskemål gällande, på vilket ämne dock ej här synes vara lämpligt att närmare ingå.»
